

Bekir Sami Kunduh (1867-1933)

Bekir Sami Kunduh

Yeni Türkiye Devleti'nin ilk dışişleri bakanı. 1867 yılında Kuzey Kafkasya'da Osetya'da doğdu. O yıllarda Türkiye'ye göç ederek Osmanlı Devleti'nin hizmetine giren Kunduh Musa Paşa'nın oğludur. Galatasaray Lisesi'nden mezun oldu. Fransa'ya giderek Paris'te Siyasal Bilgiler Okulu'nda öğrenim gördü. Yurda dönüşünde Hariciye Nezaretinde devlet hizmetine girdi. Önce, Petersburg Elçiliğinde kâtiplik, ardından Tebriz, Kirmanşah, Sina, Malta ve Mesina konsolosluklarında bulundu. Trablusgarp mektupçuluğu ile Dahiliye Nezaretine geçti. Cebeligarbi ve Halep valilikleri yaptı. Son görevinde Suriye Vali ve Kumandanı olan Cemal Paşa ile anlaşmazlığa düşerek azledilmesi üzerine bir süre Tokat'taki çiftliğine çekildi.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından İstanbul'a geldi. 4 Mayıs 1919'da siyasal yaşama giren Millî Ahrar Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı. 23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi Başkanlığı'na 25/26 Temmuz gecesi çektiği telde "bağımsızlığı tam olarak istersek vatanın bölüneceği kesindir" diyerek ulus için en yararlı çözümün Amerikan mandası olduğunu savundu. Mustafa Kemal Paşa, manda konusunun sakıncalarına işaret ederek kendisine kimi sorular yöneltti ise de görüşünde diretti. Kongreye katılmadığı halde 7 Ağustos'ta oluşturulan Temsil Heyeti'ne üye seçildi. Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısı üzerine Sivas Kongresi'ne katıldı. Sivas Kongresi'nde başkan seçimi konusunda Rauf (Orbay) Bey ile hareket ederek Mustafa Kemal'e karşı olumsuz davrandı. Amerikan mandası lehindeki görüşlerini burada da savundu. Temsil Heyeti üyeliğine seçildi. 20-22 Ekim 1919'da Amasya'da İstanbul Hükümetinin temsilcisi Bahriye Nazırı Salih Paşa ile yapılan görüşmelerde Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in yanında yer aldı. 17 Aralık 1919'da Osmanlı Mebusan Meclisinin son dönemine Amasya'dan milletvekili seçildi. Felah-ı Vatan Gurubu'nun 9 kişilik Yönetim Kurulu üyeleri arasında yer aldı. Meclisin feshinden sonra 8 Nisan 1920'de Hamdullah Suphi Bey ile birlikte Ankara'ya geldi. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışında hazır bulundu. İcra Vekilleri Heyeti'nin oluşturulmasında 3 Mayıs 1920'de Hariciye Vekilliğine seçildi. 5 Mayıs'ta İcra Vekilleri Heyeti'nce Sovyet Rusya ile görüşmeleri yürütmek üzere oluşturulan heyetin başkanlığına getirildi. Heyet, 11 Mayıs 1920'de Ankara'dan ayrıldı. Bu arada İstanbul Divanı Harbince 6 Haziran 1920'de idama mahkum edildi. *"Kuva-yı Milliye adı altında çıkarılan fitne ve fesadın hazırlayıcısı ve*

teşvikçilerinden olduğu” iddiası ile verilen bu hüküm 15 Haziran’da Padişah tarafından onandı. 19 Temmuz’da Moskova’ya ulaşan heyetin başkanı olarak 31 Temmuz’da Hariciye Komiseri Çiçerin’e bir mektup yazdı; Türkiye’nin iç durumundaki ağır koşulların göz önünde bulundurulması bir an önce görüşmelere başlanmasını istedi. 13 Ağustos’ta başlayan görüşmeler sonucunda Türk-Sovyet dostluk ve yardımlaşma anlaşması sağlandı. Anlaşmayı ve Rusların önerileri hakkındaki raporunu Yusuf Kemal Bey ile Mustafa Kemal Paşa’ya gönderdi. Osetya’da bulunan akrabaları ile görüşmek üzere 11 Eylül’de Moskova’dan ayrıldı. Türk-Sovyet görüşmelerinin sürdüğü günlerde Kafkasyalı gençlerle daha rahat görüşebilmek için odasını ayıran, Tiflis’te Gürcü ileri gelenleriyle, İngiliz ve Fransız temsilcileriyle görüşmelerde bulunan Bekir Sami Bey Kafkasya’da bir konfederasyon teşkili konusunu ortaya attı. Bu konfederasyon fikrini Lloyd Georg’e açtı. O’nun bu durumu Çiçerin’e iletmesi Ankara-Moskova ilişkilerinde kısa süreli de olsa bir soğukluk yarattı. Böylece Sovyet Rusya aleyhinde nitelendirilebilecek bir faaliyet içerisine girerek TBMM’nin Türk Heyetine verdiği yetkinin dışına çıktı. Türk dış politikasının tutarlılığı konusunda şüphe uyandırdı. 16 Aralık 1920’de yurda döndü. İtilaf Devletlerince 21 Şubat 1921’de Londra’da toplanacak konferansta Hariciye Vekili olarak TBMM’yi temsil etmesi kararlaştırıldı. 1 Şubat’ta Meclis’te Hükümetin konferansa katılmak için yaptığı çalışmalar hakkında bilgi verdi. 2 Şubat’ta Avrupa siyasi merkezlerine gönderdiği telgrafla toplanacak konferansta Türkiye’yi temsil etme hakkının Ankara’da olduğunu vurguladı. 6 Şubat’ta bir heyetle birlikte Ankara’dan ayrıldı. İtalya üzerinden Londra’ya ulaştı. Mustafa Kemal Paşa’nın *“Barış ilkelerinin Türklerin millî emellerini kesin güvence altına alması gerektiği ve kendisine verilen yetkinin Millî Misak’ın saptadığı sınırları aşmayacağı”* direktifine karşın 11 Mart 1921’de Fransa Başbakanı Briand, 12 Mart 1921’de İtalya Hariciye Nazırı Kont Sforza ve 16 Mart’ta da İngiliz esirlerinin değişimi konusunda İngiltere ile anlaşmalar imzaladı. Anlaşmalar Misak-ı Millî’ye aykırı olduğu gerekçesi ile TBMM’de kabul edilmedi. Mustafa Kemal Paşa’nın isteği üzerine 8 Mayıs 1921’de Hariciye Vekilliğinden istifa etti. 12 Mayıs’taki gizli oturumda istifası kabul edildi. Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa’nın önerisi üzerine Avrupa ülkelerinde Türkiye’nin beklentilerini anlatmak, kamuoyunu bu konuda aydınlatmakla görevlendirildi. Bu amaçla süresiz izinli sayıldı. 21 Mayıs 1921’de Ankara’dan ayrıldı. Roma ve Paris’teki temaslarından olumlu sonuç alamadı. Lozan’da İttihat ve Terakki’nin Maliye Nazırı Cavit Bey’i ziyaret etti. O’na, yaptığı anlaşmalar hakkında Mustafa Kemal’i ikna edemediğini, Vekillerin *“Şark Şark”* diyerek Doğu siyasetini tercih ettiklerini, bunun üzerine istifa etmek zorunda kaldığını, Batı ile bütün ilişkilerin kesilmesi halinde Meclis’te bütün gerçekleri açıklayacağı tehdidinde bulunduğunu, bunun üzerine Avrupa’ya gönderildiğini söyledi. TBMM Hükümeti 27 Temmuz 1921’de kendisinin Avrupa’da hiçbir resmi görevi olmadığını açıkladı. 12 Ağustos 1921’de Mustafa Kemal Paşa’ya çektiği telde Hükümetin siyasetini eleştirdi. Fırsat elde iken akıllıca bir siyaset gütmenin ülkeyi içine düştüğü girdaptan kurtarabileceğini ileri sürdü. Aksi durumda tarih ve millet önünde hükümet üyelerinin sorumluluktan kurtulamayacağını belirtti. 26 Ağustos 1921’de Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara’ya çağrıldı ise de Avrupa’daki temaslarını sürdürdü. Paris’teki temaslarında, Yunanistan Anadolu’da olduğu sürece Ankara’nın bu ülke ile barış masasına oturmayacağı görüşünü savundu. Roma’da verdiği demeçte ise *“biz kendi yurdumuzun hakiki efendisi olmak isteriz”* dedi. Cavit Bey’e yazdığı mektupta *“Ankaradakileri aşırıktan korumaya çalışacağını”* belirten Bekir Sami Bey, 20 Aralık 1921’de Ankara’ya geldi. Mustafa Kemal Paşa’ya yazdığı mektupta savaşa son verilmesini önerdi. 2 Şubat 1922’de Avrupa’da tedavisi için izin isteği kabul edildi ve yaptığı başvurularla izni, dönem sonuna kadar uzatıldı.

II. Dönemde TBMM’ye Tokat’tan milletvekili seçildi. 17 Kasım 1924’te Kâzım Karabekir Paşa ile arkadaşlarının kurduğu Terakkiperver Cumhuriyet Partisi’ne katıldı. Partinin kapatılmasından sonra yasama görevini bağımsız olarak sürdürdü. 17 Haziran 1926’da Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya suikast girişimi ile ilgili görülerek tutuklandı. İstiklâl Mahkemesinde yargılandı ise de 13 Temmuz 1926’da beraat etti. Bu dönem sonunda siyasal yaşamdan çekildi.

Tokat'taki çiftliğinde ve İstanbul'da yaşamını sürdürdü. 16 Ocak 1933'te İstanbul'da öldü. Evli ve iki çocuk babası olan Bekir Sami Bey'in ailesi "Kunduh" soyadını aldı.

Şaduman HALICI

KAYNAKÇA

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi-Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, C. III, TBMM Basımevi, Ankara 1995.

KERMAN, Zeynep, **Belçika Temsilciliği Vesikalarına Göre Milli Mücadele**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918-1938**, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1973.

ÖZTOPRAK, İzzet, "Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in İstifası Meselesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C IX, S 25, Kasım 1992.

ÖZTOPRAK, İzzet, "II. İnönü Savaşı Sonrasında İç Siyasi Durum ve Ankara'da Hükümet Değişikliği", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XIV, S 42, Kasım 1988.

SARIHAN, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Cilt I, II, III, IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, 1994, 1995, 1996.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-1991, TBMM Basımevi, Ankara 1994.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/bekir-sami-kunduh-1867-1933/?pdf=3756> adresinden erişilmiştir